

## גיטין מז

משה שווערד

### 1. גליוני מנחת חן

שם אבל פודין את הבנים משום קלקולא, וכ"ש הכא דאיכא קטלא, תמהו האחרונים, מה הקל וחומר של הגמ' שאם פודין את הבנים כל שכן שפודין אותו אי איכא קטלא, הלא מה שאת הבנים פודין ואותו אין פודין. הוא משום שהבנים שלא מכרו עצמם ולא חטאו פודין אותם משום קלקולא, אבל הוא עצמו שמקלקל עצמו אין פודין אותו, שהרי על כרחנו הוא רוצה להטמע ויחזור וימכור עצמו, ועל כן לא חיישינן לטמוע ידיה, ואם כן גם בקטלא שמאכד עצמו לדעת ולא חס על חייו הוא יחזור וימכור עצמו ומדוע נפדה אותו. ויש שתירץ דלפי האמור לעיל דהמעשה דהכא מיירי שלא ידע מעיקרא דלקטלא הוא מוכר את עצמו, והוא לא גרם לעצמו רק שיהיה משוקע בין הגויים, ועל זה שפיר שיין קל וחומר, דהכא איכא תרתי חשש קטלא וחשש קלקולא, ובודאי חמור לנו להציל נפש מישראל ושלא לעמוד על דם רעך במקום שהוא לא גרם לעצמו מחשש קלקולא לבד, [שו"ת כתב סופר אה"ע סי' מ"ו].

### 2. גליוני מנחת חן

שם אמרו ליה והא זמנין דאיכא היתירא ואיסורא קמיה ושביק היתירא ואכיל איסורא. יש שכתב, שהלשון "זימנין" משמע שאפילו בפעם אחת הוי מומר להכעיס (טו"ז יו"ד סי' רנ"א סק"א). ויש שחולק וסובר שבפעם אחת לא הוי מומר להכעיס ואין איסור להחיותו (פרישה שם סק"ב).

יש שכתב דלא נקרא מומר להכעיס אלא דוקא אם אומר שאינו רוצה בהיתר כלל, אבל אם אין מקפיד מחמת העדר ההרגל וטמטום הלב לא מקרי מומר להכעיס [ערוך השולחן יו"ד (סי' רנ"א סי"ג) ועי' באגרות משה אה"ע ח"ד (סי' י"ג)].

### 3. שערים מצויינים בהלכה

א"ל זיל לא קא שבקי לי דאפרקינך. קשה לי למה אמר לו ר' אמי שהם לא מסכימים עמו לפדאו, הרי הם הוכיחו לו דעפ"י התורה אין לפדאו, וא"כ הרי הוא מחויב לקיים התורה, וגם איתא בסנהדרין (לא). מנין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחברי מחייבין, ומה אעשה שהם רבו עלי שנאמר (קדושים יט-טז) "לא תלך רכיל" כו', ועי' בשו"ע (חומ"ס סי' יט), ואפשר דהכא רצה הוא לפדותו לפני משורת הדין, וגם הוא הסכים דעפ"י הדין אין לפדותו, ועל זה אמר לו שהם הוכיחו לו דאיש כזה אין לעשות לו חסד. ועדיין צ"ע דנ"ל דגם דברים כאלו אסור לגלות לבעל דין.

4. תוספות מסכת גיטין דף מז עמוד א ד"ה ר"ל זבין  
ר"ל זבין נפשיה ללודאי - קודם שחזר למוטב דמסתמא לא היה מזלזל בעצמו כל כך.

5. תפארת יעקב מסכת גיטין דף מז עמוד א  
בתוס' בד"ה ר"ל זבין נפשי', קודם שחזר למוטב וכו'. דבריהם דחוקין, דלאיזה צורך הביאו הך עובדא להראות גנותו של ר"ל קודם שחזר למוטב ואיזה דבר טוב נלמד מזה, ונראה לי דר"ל עבד הכי כדי שיכלה הנך לודאי שהיו אוכלין בני אדם ונסתכנו כמה אנשים על ידם ומסר נפשו לכלותם מן העולם לאבדם והטעה אותם בשכלו כדי להרוג אותם, והיינו דמייתי בתר הכי כי נח נפשי' דהי' אז בצדקתו וממילא מעיקרא נמי מצדקתו של ר"ל מדבר ולא בגנותו ח"ו, כנ"ל:

6. דף על הדף מסכת גיטין דף מז עמוד א  
בגמ': ריש לקיש זבין נפשי' ללודאי כו'. הבעל שם טוב הק' פירש (עיין בעש"ט עה"ת בראשית קנ"ו קנ"ז ובהגה"ה שם) שריש לקיש שהי' בעל תשובה והכניס עצמו לתגר עם היצר הרע וכת דילי', ונכנס לתוך לוע הארי, בבחינת (יומא פ"ו ע"ב) בעל תשובה באותו זמן ובאותו מקום כו', ונלחם עם התאוות הגשמיות, שבכל מאכל ישנם ניצוה"ק שצריך לתקנם, ומי שנמשך אחרי גשמיותם הוא בבחינת "אוכל אדם", וע"י סיגופים ותעניות התגבר ריש לקיש עליהם והמיתם, וזהו "חיותא", שהוציא מהם החיות. "ופלגא" היינו שאחרי שהתגבר על הרע אז יכול ללכת בדרך הממוצע, השביל הזהב. אמנם גם אז ישנו התגברות היצר להפילו ברשת הגאווה על כל פעולותיו הנשגבות, וגם בזה ניצח אותם ריש לקיש, עיין שם.

7. בן יהוידע על גיטין דף מז/א  
קרא אנפשיה ועזבו לאחרים חילם. נ"ל לאו משום צרות עין חס ושלום קאמר הכי, אלא אדרבה הראה בזה עין טובה שהיה לו, כי היה שמח בחלקו, והמעט רואהו מרובה, נדחשב לו קבא דמוריקא דבר מרובה, שראוי לומר עליו ועזבו לאחרים חילם:

8. גליוני מנחת חן  
שם קרא אנפשיה ועזבו לאחרים חילם. דכתיב לעיל מיניה בהאי קרא "יחד כסיל ובער יאכדור", שזו היא מידת הכסילים שעוזבים לאחרים חילם, וכמו שאמרו במסכת עירובין (נד:), "בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה, ואם תאמר אניח לבני חוק, בשאול מי יגיד לך", (מהרש"א).

9. גליוני מנחת חן  
מתני'. המוכר את שדהו לעובד כוכבים לוקח ומביא ממנו בכורים מפני תיקון העולם. כתב רש"י: "הכי גרסינן לוקח ומביא בכורים. בכל שנה צריך ליקח מן העובד כוכבים ביכורי פירותיה בדמים יקרים ומביאם לירושלים. מפני תיקון העולם. שלא יהא רגיל למכור קרקע בא"י לעובד כוכבים, וגם אם מכר יטריח לחזור אחריה ולפדות". וכתבו הראשונים בדעת רש"י, שכולי האי לא קנסינן ליקח ממנו תרומות ומעשרות, (תוד"ה לוקח, ותוס' הרא"ש). ובביאור הדברים יש שכתב, דביכורים חובת קרקע שחל ממילא על ביכורי הפירות, ולכן חל שם ביכורים על ראשית הפירות אפילו שהם ביד עכו"ם, לא כן חיוב תרומת ומעשרות שאינם אלא בתלוש וממילא אין לקונסו, (רשב"ץ). ויש שכתב על

רוב הראשונים חולקים על רש"י וסוברים שאין קונסים אותו לקנות, אלא אם קנה מביא ביכורים, והיתה להם גירסא אחרת במשנה. וכך הביאו בשם ר"ח שגרס, וז"ל: "המוכר את שדהו לעובד כוכבים וחזר ישראל ולקחה ממנו הלוקח מביא בכורים מפני תיקון העולם", (רמב"ן, רשב"א, ר"ן, וריטב"א ועוד).

#### 10. תוספות מסכת גיטין דף מז עמוד א ד"ה לוקח ומביא

לוקח ומביא בכורים - זו גירסת הקונט' דקנסינן ליה לחזור וליקח ממנו אבל כולי האי לא קנסינן ליקח ממנו להפריש תרומות ומעשרות ומיהו קשה לר"ת דבגמ' מייתי ראייה מהא דיש קנין לעובד כוכבים דמפני תיקון העולם אין דאורייתא לא מנא ליה דילמא תיקון העולם קאי אהא דחייבוהו ליקח ואומר ר"ת דברוב ספרים לא גרסינן ומביא בוי"ו והכי קאמר כל אדם הלוקח ממנו מביא בכורים לא שנא מוכר לא שנא אחר ורבינו חננאל גרס הלוקח מביא כו' וכן בירושלמי.

#### 11. גרש ירחים מסכת גיטין דף מז עמוד א

(תמח) במשנה לוקח ומביא ממנו ביכורים כו'. בגמרא (בע"ב) מבואר דאי אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע, מביא ביכורים מן התורה, ותמיהא לי דהא איתא בביכורים פרק א (משנה א) בנוטע לתוך שלו, והברוך לתוך של רבים וכו' מאיזה טעם אינו מביא, דכתיב ראשית ביכורי אדמתך שיהיו כל הגידולים מאדמתך, אם כן כל שכן בזה שגוף הביכורים אינם שלו, שהרי הפירות של נכרי על כל פנים, ואינם פירות שלו, דאף דאין קנין לעכו"ם מכל מקום הרי כתבו התוספות בפרק קמא דראש השנה דף י"ג (ע"א ד"ה ולא) דממעטין קציר עכו"ם, אף דירושה היא להם מאבותיהם, מכל מקום יש לו במה שזרע, אם כן הפירות עצמן של הכותי, ומאי מהני מה שלוקח ממנו, וגם גוף האדמה אף שאין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר, מכל מקום הרי על כל פנים יש לעכו"ם קנין לחפור בורות שיחין ומערות, ואיך יקרא אצל הישראל אדמתך, שיתחייב בביכורים מן התורה. מיהו לגירסת הרמב"ם דגרס וחזר ולקחה ממנו ישראל א"ש, דכיון דלקחה הישראל הרי גוף הביכורים של ישראל, והוי שפיר פרי האדמה אשר נתת לי, אבל לגירסת רש"י קשה וצ"ע, עיין מה שכתבתי בתוספות:

#### 12. גליוני מנחת חן

גמ' אמר רבה אע"פ שאין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר כי לי הארץ לי קדושת הארץ וכו'. ור"א אומר וכו' אבל אין קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר לה' הארץ. מה שרבה דרש שאין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר מפסוק אחד, ור' אלעזר דרש שאין קנין לעכו"ם בארץ ישראל לחפור בה בורות מפסוק אחר, ולא דרשו שניהם את דרשתם מאותו פסוק, כתב מהר"ם שיף, משום שהפסוק "כי לי הארץ" מדבר לענין קדושת הארץ, ואילו הפסוק "לה' הארץ ומלואה" אינו מדבר בקדושת הארץ אלא בעצמות הארץ.

ובביאור סברת המחלוקת של רבה ור' אלעזר כתב בחי' גר"ח הלוי (פ"א מתרומות ה"י) שודאי אין לומר שיהא קנין ממון חמור בארץ ישראל מהפקעת קדושתה, אלא כך היא פלוגתתם, דרבה סובר דקרא ד"כי לי הארץ" בא לאורוויי לן דאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע קדושתה בין לענין גוף הקרקע ובין לענין הפירות, ולענין ממונא יש קנין לנכרי אף לענין גוף הקרקע כמו לחפור בה בורות, ור' אלעזר סובר דלענין גוף הקרקע אין לנכרי בה קנין אף לענין ממונא כמו לחפור בה בורות, וקל וחומר לענין הפקעת קדושה מגוף הקרקע, ולענין פירות יש לנכרי בה קנין אפילו להפקעת קדושתה, ופלוגתא רבה ור' אלעזר היא בהא, דרבה מחלק בין קדושה לממונא, וגוף ופירות שוין הן, ור' אלעזר מחלק בין גוף לפירות, ואילו קדושה וממונא שוין הן.

### 13. גרש ירחים מסכת גיטין דף מז עמוד א

(תנן) שם אבל יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל לחפור בה בורות כו'. ויש לדקדק כיון דכתיב לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע והוא מן התורה, כדאיתא בע"ז דף כ' (ע"ב) אם כן נימא דלא מהני המכירה כלל, לרבא דאמר כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ולא תועיל המכירה כלל. ויש לומר דודאי שפיר קני העכו"ם מן ישראל הקרקע מקל וחומר דלעיל דף ל"ח (ע"א), ילפינן מוישב ממנו שבי דעכו"ם קני ישראל לגופיה, אם כן כל שכן קרקע שלו דקני.

### 14. גליוני מנחת חן

שם ר' יוחנן אמר מביא וקורא קנין פירות בקנין הגוף דמי וכו'. הסבר המחלוקת של ר' יוחנן וריש לקיש הוא, דריש לקיש סובר דמי שיש לו קנין הגוף הוא הבעלים על הקרקע ומי שיש לו קנין פירות יש לו רק זכות בעלמא לענין פירות, ור' יוחנן סובר דמי שיש לו קנין פירות הוא הבעלים, דהבעלים נקרא מי שמשתמש בחפץ ומי שיש לו קנין הגוף יש לו רק זכות בעלמא דאחרי זמן הקצוב תחזור לו הקרקע, כ"כ בנחלת משה.

### 15. שערים מצויינים בהלכה

ואינו קורא, ופי' הרשב"ם במס' ב"ב (קלו:): שאינו יכול לומר "פרי האדמה אשר נתת לי", משום דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, והא דמחויב להביא, משום דכתיב (תבא כו-ב) "אשר תביא מארצך", והרי שיעבד לו הקרקע לפירותיו, וא"כ להרשב"ם חייב בהבאה מדאורייתא, אבל התוס' שם (ד"ה מביא) דחי זה ממ"נ, דאי קרינן ביה "מארצך" קרינא נמי ביה "מן האדמה אשר נתת לי", ופירשו דריש לקיש מחייב בהבאה מדרבנן, ועי' בפנ"י דנהי שאין לו קנין הגוף, מ"מ כל הקרקע קנויה לו לפירותיו עד היובל, ומשו"ה פשיטא דמביא, דקרינן ביה "אשר תביא מארצך", אבל אינו קורא דלא מצי למימר "מראשית פרי האדמה אשר נתת לי". ובספר קדושת ישראל תמה דנעלם מהפנ"י דברי התוס' אלו.

והא דאינו קורא, הא אין כאן אלא פסוקי התורה, והוה כקורא בתורה, ואין כאן חשש ברכה לבטלה, אלא משום דמיחזי כשיקרא, או משום דעי"כ אתי לאפקועי מתרומה ומעשר, דבכורים פטורים ממעשר.

ויש להסתפק בהא דאמרינן הכא דמביא ואינו קורא, אי אין בו גם תנופה והנחה, ועי' בגמ' ב"ב (פא:) ודילמא לאו ביכורים ניהו וקא מעייל חולין בעזרה, ועי' שם בתוס' (ד"ה ודלמא) דכדכר שאין עושין בו הקרבה כלל [הגשה או תנופה] אין שייך איסור הכנסת חולין בעזרה. אבל ברמב"ם (בכורים פ"ד ה"א) כתב, כל המביא בכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה אבל הוידוי [הקריאה] אינו שוה בכל, לפי שיש שחייבין להביא ביכורים ואינן קורין עליהן.

והא דאינו קורא, הא אין כאן אלא פסוקי התורה, והוה כקורא בתורה, ואין כאן חשש ברכה לבטלה, אלא משום דמיחזי כשיקרא, או משום דעי"כ אתי לאפקועי מתרומה ומעשר, דבכורים פטורים ממעשר.

## 16. שערים מצויינים בהלכה

קלא) דאיה"נ אי הוה כתיב האדמה אשר לי, הוי מיקרי לי, אך הקורא פרשת ביכורים מדבר לנוכח הקב"ה אשר נתת לי, וא"כ בעי כעין שנותנה הקב"ה מתנה מוחלטת לצמיתות, ולא קנין פירות בעלמא, ואי קנין פירות אינה כקנין הגוף אינה בכלל נתת לי ועוד תירץ דכשאומו ע"מ להחזיר הרי נתנו לו לחלוטין רק בתנאי, ואם ירצה למחול תנאו א"צ שום קנין מחדש, כי כבר קנאו מאז לגמרי להיות שלו, משא"כ קנין הפירות אם ירצה אח"כ למחול גם הגוף צריך קנין מחדש, כי לא קנאו עדיין מעולם, ומכ"ש קנין דיוכל דאיסורא איכא למוכרו לצמיתות, ומשו"ה לא מיקרי נתת לי.

מביא ואינו קורא, קנין הפירות לאו כקנין הגוף דמי. פי' דאינו יכול להביא ביכורים משדה מקנה החזרת ביובל, משום דלא מצי למימר (תבא כו') "ראשית פרי האדמה אשר נתת לי". והקשו האחרונים מ"ש מאתרוג דבמתנה ע"מ להחזיר מיקרי לכם, ואין בו אלא קנין פירות, שהרי צריך להחזירו, וה"נ מ"ט לא מיקרי האדמה אשר נתת לי. ותי' בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי')

## 17. דבר יעקב מסכת גיטין דף מז עמוד ב

ט ... התוס' [ב"ב קלו ב] והרמב"ן והיד רמ"ה בב"ב חולקים על הרשב"ם ומפרשים שלפי ר"ל כיון שקנין פירות לאו כקה"ג מדאורייתא פטור אף להביא, דלא נקרא בעלים על הקרקע ולא קרינן ביה אשר תביא מארצך, ומדרבנן חייבוהו להביא ללא קריאה. וכתב המנ"ח [מצוה צא - ו] שלפי התוס' צריך להקדיש הפירות כדי שלא יהיה חולין בעזרה, וכן כתב הרשב"א אצלנו....

ד. הקה"ח [סימן רנז - ג] מתרץ הרשב"ם ע"פ ר' אביגדור כ"ץ שכתב שקנין הגוף לזמן מיקרי לכם לענין אתרוג, וא"כ ה"ה מי שקנה קרקע עד היובל מיקרי אדמה שלו, ועדיף מקנין פירות, ויכול הקונה באותו זמן לחפור בורות בקרקע כמו בקנין הגוף לעולם. ולכן לענין הבאת ביכורים שכתוב בפסוק אשר תביא מארצך בלשון הוה, וא"כ בשעת הבאה הקפידה תורה שיהיה קרוי ארצך, סגי שעכשיו בהוה מיקרי ארץ שלו ולכן חייב להביא, אבל לענין קריאה כתיב האדמה אשר נתת לי, משמע נתת לי לעולם, [מדלא קאמר בלשון הוה], ולכן מי שקנה קנין הגוף לזמן אינו קורא. ולכאורה קשה שהקה"ח תירץ את הציור של הקונה שדה בזמן היובל, אבל אכתי קשה הציור של הקונה שדה לפירות. ודוחק לומר שהקה"ח למד שגם כאן מיירי כשקנה הקרקע לזמן מסוים.

# **18. תוספות מסכת גיטין דף מז עמוד ב ד"ה בצרן ושיגרן**

בצרן ושיגרן ביד שליח - פי' רבינו שמואל בהספינה (ב"ב פא:) בצרן הבעל ושיגרן ביד שליח דאם בצרן שליח והביאן השליח בירושלים שליח ודאי אין יכול לקרות כדתנן במסכת בכורים (פ"א מ"ה) אבל הבעלים קורין דיכולין לומר הנה הבאתי דשלוcho של אדם כמותו וקשה לרבינו תם למאי דחשיב לבצירה לקיחה למה ליה למימר ומת שליח הוה ליה למתני בצרן הוא ושיגרן ביד השליח או שבצרן שליח והביאן הוא וי"ל דאשמועינן רבותא דאע"ג דמת שליח וגמרו הבעלים הבאה דאיכא לקיחה ומקצת הבאה בבעלים אפי' הכי אינו קורא דבעינן לקיחה וכל הבאה באחד ואי גרסינן או מת אתי נמי שפיר וזו אף זו קתני ור"ת מפרש דבצירה לאו היינו לקיחה ובצרן אורחא דמילתא נקט שבעלים בוצרים כדי לעשות בעין יפה לפי שאין שיעור לבכורים ולקיחה היינו לקיחה מתוך הבית וחדא קתני בצרן ושיגרן ביד השליח ומת שליח בדרך דאז הוא רגילות שמביאן אחר ולא הוי לקיחה והבאה באחד.

=====

\_\_\_\_\_

גדרי הקניין של גוי בא"י

א. פירוש המחלוקת שבסוגייתנו. בפשטות יש להסביר את המחלוקת של הגמרא לענין החיוב במצוות הארץ כשהקרקע ברשות הגוי. כך נראה מפרש רש"י בד"ה שאין קנין, שאין קנינו קנוי להפקיעה מקדושתה, וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר, ומדבריו בעמוד ב' בד"ה מדאורייתא, שאם אין קנין להפקיעה מקדושתה, ממילא נחשב הדבר כאילו לא מכר את הקרקע אלא משכנה בלבד. כך מסביר הריב"ם בתוספות במסכת בבא מציעא (פח, א בד"ה תבואת) שכאשר קונה מן הגוי פירות שלא נתמרחו ברשותו - חייב בתרומות ומעשרות, לפי שאין הן נחשבות של הגוי המוכר, ובענין זה מסכים אתו רבינו תם (שם) אף על פי שחולק עליו בענין דין לוקח מישראל. אמנם הסוברים שיש לו קנין מתכוונים לומר שהקרקע שבידו נפקעת מקדושתה והגידולים שעליה פטורים מכל המצוות התלויות בארץ.

מדברי התוד"ה אמר רבה, מדייק בעל שאגת אריה (שו"ת החדשות סי' ג) שההפקעה תלויה בבעלות של הקרקע ולא בבעלות על הפירות, כלומר, כאשר הקרקע של הגוי אין מעשרים את פירותיה גם כשהן של ישראל, ולהיפך כאשר הקרקע של ישראל כל מי שזורעה חייב במעשר, משמע אפילו כשהוא גוי.

לעומת זאת מובא בירושלמי (שם) שרבי יהודה ורבי שמעון חולקים על רבי מאיר וסוברים שיש קנין לגוי בארץ ישראל, ולפי המבואר שם ההלכה כמותם. כך למדנו במסכת בבא מציעא (דף קא, א) בדעת רבי יהודה, ובמסכת עבודה זרה (דף כ, ב) למדנו בשם רבי מאיר שאין משכירים לגוים שדות גזרה שלא ימכור ויפקיע את הקרקע ממעשרות, ובפשוט יש ללמוד מכך שיש קנין לגוי להפקיע ממעשרות בארץ ישראל. אולם התוספות (כא, א בד"ה הא) מפרשים שיש איסור מכירה גם לדעת הסוברים שאין קנין, ובכל זאת נחשב כמפקיע את הקרקע ממעשרות בכך שמעמידה ביד הגוי שזורע ואינו מפריש תרומות ומעשרות.

לשיטה שיש לגוי קנין בארץ ישראל יש מקור מן הירושלמי למסכת דמאי (פ"ה ה"ח) שם דורשים את הפסוק "והארץ לא תימכר לצמיתות": הא אם נמכרה – חלוטה היא ביד הגוי.

גם לשיטה שאין לו קניין יש דרשות מסייעות. בירושלמי למסכת גיטין (פ"ד ה"ט) דורשים את הפסוק "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה וגו'" - מה עבדים אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם, אף שזה אחוזה אתם קונים מהם ולא הם מכם, מכאן שאין קנין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר.

בסוגייתנו אמר רבה שנאמר: "כי לי הארץ" - לי קדושת הארץ, ובהמשך דורשים את הפסוק "ראשית דגנך" - ולא דגן גוי.

לגבי השיטה שיש לו קנין נראה שזה מוסכם שעד כאן לא נמלקו אלא לגבי הדין של הקרקע ופירותיה כאשר הקרקע בבעלות הגוי, אבל כאשר חזר הגוי ומכרה לישראל - חזרה אליה המדושה כבראשונה.

בירושלמי פאה (פ"ד ה"ה) נדונה שאלה נוספת בקשר לתרומות ומעשרות כאשר הגוי הפקיר את הפירות. רבי ירמיה אמר בשם רבי יוחנן שכיון שאין לו קנין בפירות – ממילא גם הפקרו אינו פוטרם, אבל רבי יוסי אמר בשם רבי יוחנן שהפקרו פוטר.

## II. גמרא הלכה ברורה

ב. בכל המצוות התלויות בארץ. בסוגייתנו נדונה השאלה אם יש לו קנין לגבי דין מעשר וביכורים, אולם נראה שהוא הדין לגבי שאר המצוות, כמו שלמדנו במסכת בכורות (דף יא, ב) לגבי דין תרומה.  
בש"ס הרא"ש (כלל ב, א) כותב שדווקא תרומות ומעשרות נתמעטו מטעם זה על פי מה שכתוב "ראשית דגנך", אבל מצוות אחרות כמו ערלה וחדש אינן מתבטלות בקרקע של גוי בארץ ישראל. אולם בש"ס משכנות יעקב (סימן סז) מאריך לבאר שגם מצוות אלה תלויות בדין של קנין הגוי בארץ ישראל, וכן כותב בעל מנחת חינוך (מצוה רמו) לגבי מצות ערלה.  
כדבריהם משמע מהירושלמי במסכת כלאים (פ"ז ה"ג) שחייב כלאים תלוי במחלוקת אם יש לגוי קנין בארץ ישראל להפקיע ממצוות.

כיצד בזה למדנו בירושלמי במסכת דמאי (פ"ה ה"ח) שהמוכר שדהו לגוי – אינה חוזרת אליו ביוכל כיון שיש לו קנין בארץ להפקיעה ממצוותיה. אולם בחדושי ר"ח הלוי (תרומות פ"א ה"י) מסביר את דברי הירושלמי בדרך אחרת באופן שהכל מודים שהקרקע חוזרת ביובל.  
לקמן בבירור הלכה (דף סב, א ציונים ו, ח) נדונה השאלה לגבי שביעית אם יש קנין לגוי להפקיע את הארץ ממצוה זו, ויש חילוקי דעות בדבר, כפי שניתן לראות בדברי התוספות (שם בד"ה אין).  
אפשר שחילוקי הדעות בענין שביעית תלויים בשאלה הכללית המתבררת כאן, האם יש לגוי קנין להפקיע מכל המצוות התלויות בארץ, ואפשר שיש מקום להחמיר לגבי שביעית הואיל וקדושת הארץ לא נפקעה, כפי שמוכח ממה שמוסכם שכאשר חזר הגוי ומכרה לישראל – חזר הדין של הקרקע ופירותיה להיות כבראשונה. לפיכך גם כשהקרקע ביד הגוי אסור לישראל לעבוד באדמה כמו שלמדנו לקמן שאין עודרים עם הגוים בשביעית, אבל בפירות עצמן שהן גידולי הגוים אין קדושת שביעית.

## III. גמרא הלכה ברורה

ו. שיטת הרמב"ם והשו"ע. מלשון הרמב"ם בהלכה י משמע שפוסק שאין קנין לגוי בארץ ישראל דווקא לענין זה שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אין זה ככיבוש יחיד אלא שמקיימים בקרקע את כל מצוותיה כאילו לא נמכרה מעולם. אבל יש להקשות על מסקנה זו שכן בהלכה יא הוא כותב בפרוש שאם ישראל לקח ממנו פירות קודם שתגמר מלאכתן וגמרן – חייבים בכל מן התורה. זאת אומרת שאין קנין לגוי להפקיע את הפירות אפילו כשגדלו אצלו.  
הרדב"ז מפרש בשיטת הרמב"ם שהוא סובר שלעולם אין קנין לגוי בארץ ישראל, ומה שכותב בתחילה אין זה אלא כתוספת שאינה הכרחית.  
הכסף משנה כותב שבאמת יש לגוי קנין בארץ ישראל לגבי הפירות שגדלו ברשותו, ומה שפוסק הרמב"ם שאין לו קנין היינו כשחזר ישראל ולקח ממנו את הקרקע או את הפירות, וכשעושה כן חוזר הכל לקדמותו כיון שאין לגוי כח להפקיעה מקדושתה, ואין הלקיחה ממנו נחשבת לכיבוש יחיד.  
הכסף משנה כותב שזו דעתם של רבה ורב אשי בסוגייתנו ופוסק הרמב"ם כמותם, ומוסיף ששיטה זו מפורשת בירושלמי במסכת דמאי (פ"ה ה"ח) שם למדנו: "רבי זעירא אומר

#### **IV. דף על הדף מסכת גיטין דף מז עמוד ב**

בגמ': ההוא גברא דזבין נפשי' ללודאי (פירש"י אומה שאוכלין בני אדם) אתא לקמי' דרב אמי ופרקי' כו'.

נחלקו המהרי"ל דסקין והשבות יעקב באדם המאבד את עצמו לדעת אי מחללין עליו את השבת או לא, דדעת השבות יעקב בעיון יעקב יומא (ל"ה ע"ב) בהא דהילל עלה לגג לשמוע דברי תורה ונתכסה בשלג ואמרו שמעי' ואבטליון: ראוי "זה" לחלל עליו את השבת, דאילו בעלמא המאבד א"ע לדעת אין מחללין עליו את השבת, וטעמו משום דהשבת גופו ילפינן מהשבת ממונו, ובממונו היכי דמאבד ממונו לדעת ליכא חיוב השבה, וה"נ בחיוב השבת גופו, ליכא חיוב במאבד גופו לדעת. ולפ"ז אף באומר מותר אין מחללין עליו.

אמנם הגרי"ל דסקין ס"ל דאין אדם בעלים על גופו, וממונו שהוא יכול להפקיר, אין חיוב השבה במפקיר לדעת. משא"כ בגופו, יש חיוב הצלה בכל ענין.

וכתב הגרי"ש אלישיב שליט"א במכתב (שנדפס בס' משנת פיקוח נפש סי' ל"א אות ו'), דלכא' יש להביא רא' מסוגיין להגריל"ד, דהרי הכא אדם זה איבד את עצמו לדעת במה שמכר את עצמו לאוכלי אדם, ואעפ"כ פדאו ר' אמי, והכי קי"ל ביו"ד סי' רנ"ב דהמוכר א"ע במקום מיתה פודין אותו כמה פעמים, הרי דגם במאבד א"ע לדעת מחויבים להצילו. אלא שכתב שיש לדחות דהכא חשב שבודאי יפדו אותו, וליכא מאבד עצמו לדעת.

והמחבר בעל משנת פיקוח"נ הביא שם מיש"ש כאן (סי' ע"ה) שמי שגונב מן הגוים שדינו לתלי', אין צריכין לפדותו כי הוא מתחייב בנפשו, ולא דמי להאי דזבין עצמו ללודאי, דהיו פודין אותו, דהתם לא מכר א"ע לקטלא, אלא סבר שהוא מוכר א"ע לשעבוד, ורק אחרי המכירה נתברר לו שהם אוכלי אדם. אמנם ציין שם לשו"ת מהר"ם לובלין (סי' ט"ו) שאכן למד מסוגיין דגם בפשע בנפשו ונכנס לסכנה, חייבים הקהל להצילו.

#### **V. קובץ המאור אלול תשס"ט-בענין שומע כעונה**

והביא ההר צבי ראיה לזה ממה ששומע כעונה אינו מועיל בחליצה באופן שאם היבם הוא אלם ואינו יכול לעשות האמירה, אינו יכול לצאת ע"י שומע כעונה. והסביר ההר צבי שמכיון שאמירה זו של היבם היא אמירה אל הב"ד ואל האשה, והם צריכים לשמוע אמירתו, א"כ שומע כעונה אינו מועיל. עוד הביא ההר צבי ראיה מדין ביכורים, שכבר הבאנו שמהמש' משמע ששומע כעונה אינו מועיל במקרא ביכורים. והסביר ההר צבי שמכיון שמקרא ביכורים הוא אמירה אל הכהן, והכהן צריך לשמוע מה שהוא אומר, שומע כעונה אינו מועיל.

#### **VI. רש"י מסכת גיטין דף מז עמוד ב ד"ה מדאורייתא לא**

מדאורייתא לא - ואי אין קנין לעובד כוכבים להפקיעה מקדושתה הויה לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו משכנה וכיון דביכורים מצוה דרמיה עליה היא ולא טבלי לאסור פירות באכילה מיחייב ליקח ולהביא ולא דמי למעשר דאפילו למאן דאמר אין קנין לא מיחייב לעשר על חלקו של עובד כוכבים דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולא מצוה דרמיה עליה היא אלא אם כן אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה אבל ביכורים מצוה דרמיה עליה היא.

#### **VII. דבר יעקב מסכת גיטין דף מז עמוד ב**

ז] בא"ד - וכיון דביכורים מצוה דרמיה עליה היא וכו' ולא דמי למעשר וכו' דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולא מצוה דרמיה עליה היא - המהרצ"ח והמצפה איתן מקשים שגם במעשר איכא מצות נתינה. והמצפ"א מבאר שלכן התוס' [לעיל ד"ה לוקח ע"ש] מיאנו בתירוץ של רש"י.  
המהרצ"ח מתרץ שרש"י סובר שדוקא אחרי שהפריש המעשר איכא מצות נתינה, אבל אם משאיר הפירות בטבילן ליכא מצות נתינה.

הט"ז [יו"ד סימן א - יז] כתב מי שאינו רוצה לאכול מהפירות ג"כ חייב להפריש תרו"מ כדי לתת המתנות לכהן וללוי. ורע"א [בגליון השו"ע ד"ה שהרי] חולק וסובר שאין מצות הפרשה כשאינו רוצה לאכול. המנ"ח [קו"מ מצוה רפד - יב] והחת"ס מקשים על הט"ז מרש"י דידן שכתב שאם אינו רוצה לאכול ליכא מצוה להפריש.

## VIII. שעורי ר' דוד מסכת גיטין דף מז עמוד ב

שסו) בגדר מצות הפרשת תרומות ומעשרות רש"י ד"ה מדאורייתא לא וכו' ולא דמי למעשר דאפי' למ"ד אין קנין לא מחייב לעשר על חלקו של עובד כוכבים, דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולא מצוה דרמיא עליה היא, אלא א"כ אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה, אבל ביכורים מצוה דרמיא עליה היא.

והנה במנ"ח (מצוה רפ"ד סק"ב) הביא מחלוקת המ"א והט"ז בדין מצות הפרשת תרומה, דהמ"א (סי' ח' ס"ק י"ד) כתב דכל המצוה להפריש תרו"מ ע"י ר"ק אם רוצה לאכול, אבל אם אינו רוצה לאכול אין כאן מצוה הפרשה. דלא הוי מצוה חיובית כתפילין וכדומה אלא כמו שחיתשה, שאם רוצה לאכול הוי דין לשחוט. אך הט"ז (ביו"ד סימן א' סק"ז) כתב דטבל אינו דומה לשחיתשה, דמצות הפרשת תרומה הוי חיוב עליו אפי' אם אינו רוצה לאכול מהתבואה, דהוי זה מצוה בפנ"ע.

והמנ"ח הקשה על הט"ז, דמדברי רש"י הכא מפורש להיפך, דכתב להדיא דדוקא ביכורים הוי מצוה דרמיא עליה, אבל מעשר לאו מצוה דרמיא עליה הוא אלא א"כ אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה, וצע"ג. ואולי י"ל דאין כונת הט"ז דדין הפרשה הוי חיוב על הגברא, אלא רק דהוי כמו מצות נתינה, דכמו דחייב ליתן לכהן וללוי מחמת הממונות, כמו כן נמי הוי חיוב הפרשה.

ושפיר חילק רש"י דאפ"ה איכא חילוק בין מעשר לביכורים, דביכורים הוי חיוב על הגברא, ולכן אפי' כשמכר לעכו"ם והפירות ברשות העכו"ם כיון דאין קנין הרי הוא מחויב להביא כיון דהוי חיוב גברא. משא"כ מעשר אף דהוי חיוב מצוה בפנ"ע [ולא רק כשרוצה לאכול] מ"מ החיוב הוי רק מחמת הממונות דהוי לכהן וללוי, ולכן כשהפירות של עכו"ם אין עליו חיוב זה.

## IX. תוספות רי"ד מסכת קידושין דף נח עמוד ב

חטה אחת פושרת את הכרי. ראיתי מקשים והא תתן לו כתיב ובעינן כדי נתינה כדדרשי' גבי ראשית הגז. ונראה לי לתרץ דבדאי מצוה

ליתן לו דבר חשוב כדתנן בפ' ראשית הגז וכמה הוא נותן לו משקל ה' סלעים שנאמר תתן לו שיהא בו כדי נתינה. והכי נמי תנן בשלהי פיהא אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חיטים וקב שעור' כו' עד מדה זו אמורה בכהנים ובלוים בישראל. פי' גם כשמחלק תרומה בגורן לכהנים או מעשר ראשון ללוים לא יפחות לכל אחד מחצי קב שיהא בו כדי נתינה.

אבל מיהו אע"פ שמצותו בכך אם אינו רוצה לקיים מצוה זו ותרם חטה אחת מכל הכרי ניתקן ויצא מידי טבלו אלא שלא קיים מצות נתינה. וה"נ תנן בפ"ב דתרומות אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם שוגג תרומתו תרומה מזיד לא עשה כלום ומייתי' לה במסכת פסחים בפרק כל שעה וביבמות בפ' האשה פי' אין תורמין מן הטמא על הטהור דאמר קרא תתן ולא לאורו ואע"פ שמצותו בכך אם תרם ניתקן טובא ואע"פ שחיסר מצוה. והא דקתני במזיד לא עשה כלום פליגי בה בהאשה רבה רב חסדא אמר לא עשה כלום דאפילו ההוא גריוא הדר לטבליה. ורב זביד אמר לא עשה כלום דאפילו ההוא לתקן את השירים אבל תרומה הוי וכל זה משום קנסא אבל תרומתו מן דינא תרומה היא אע"פ שחיסר מצוה: